

دانیل دفو و رایینسون کروزوئه

یک رمان، سه قرن جاودانگی

سارا ارمنی

چرا سیصد سال پیش، نویسنده رمان «رایینسون کروزوئه»، یعنی روزنامه نویسی به نام دانیل دفو را دستگیر، محاکمه و در میدان عمومی شهر، در غل و زنجیر، به تیر «چراغ برق» بسته تا آبرویش را بریزند و سپس با تهدید حکم اعدام، او را وادار به همکاری دولتی برای جاسوسی کنند؟ دفو، پدر رمان بورژوازی، در ۵۹ سالگی، در سال ۱۷۱۹ نخستین رمان خود یعنی رایینسون کروزوئه را منتشر کرد. این رمان، شاهکار رمان واقعگرایی در آغاز عصر روشنگری در انگلیس بود. دفو در این رمان، گذر ادبی انسان اقتصادی را به شکل وقایع نگاری، به نسل های بعدی منتقل نمود. او نه تنها پایه گذار رمان جدید در غرب، بلکه پیشرو سبک روزنامه نگاری مدرن نیز هست. دفو، غیر از نمایشنامه، خالق بیش از ۲۰۰ اثر در زمینه های سیاست، اقتصاد، اخلاق، دین، تاریخ و ادبیات است. او وقایع نگار شروع افکار سرمایه داری و بورژوازی در زندگی شهری آن زمان کشورش است. آثار آغازین او، انتقادی اجتماعی، سیاسی و اصلاحگرایانه به زمانش هستند. او را در سال های ۱۷۰۳ و ۱۷۱۳ به بهانه تحریک افکار عمومی، دستگیر و در انظار عمومی به تمسخر کشیدند. دفو در مجلات گوناگون، مقالات درخشانی پیرامون محاکمه، زندان، اعدام، سیاست، سفر، عشق، ازدواج، بازی لوتو و بلیت های بخت آزمایی؛ دوئل های جوانمردانه مرگ آور، اقتصاد، تجارت، مدهای اشرافی، ادبیات و غیره منتشر کرد. او در چند رمان به طرح زندگی اقتصادی انسان پرداخت. آثار وسیع و همه جانبه او، غیر از ارزش ادبی، سندی تاریخی و اجتماعی نیز هستند. رمان بورژوازی او بعد از دوره کلاسیسیسم از طریق انگلیس وارد سایر کشورهای غربی شد. داستان های ماجراجویانه و هجوی او ارزش مهم سیاسی و اجتماعی نیز دارند. دفو سمبل تضاد شرایط مادی زندگی و اخلاقی زمان خود بود. آثار او غیر از طرح موضوعات شخصی و فردی، منبعی برای شناخت فرهنگ آن زمان کشورش نیز هستند. رمان قرن ۱۸ غرب بعدها به کمک او وارد دو حوزه جامعه و روان انسان نیز شد. آثار دفو نشان از مبارزه خردگرایی و روشنگری با مذهب و الاهیات در خود دارند. والتر اسکات تحت تأثیر آثار او به نوشتن رمان های تاریخی مهمی پرداخت. در اروپا مقلدین ادبی دفو را «رایینسون گرایان» نامیدند. آن زمان به رمان، نوول می گفتند و آن ژانری ادبی بود که به شرح داستان واقعگرایانه زندگی بورژواها پرداخت. دفو آن زمان اجازه تحصیل در دانشگاه های آکسفورد و کمبریج نیافت، چون دانشگاه های فوق زیر نفوذ فرقه های مسیحی دیگری بودند.

دفو با نوشتن رمان رابینسون کروزوئه، پیشنهادات اصلاح‌گرایانه‌ای در زمینه سیاست فرهنگ و در قالب زندگی و سفرهای ماجراجویانه دریانوردی به نام کروزوئه مطرح کرد. موضوع ماجرای رمان، با کمک دیالوگ‌های مختلف و شرح جزئیات اعمال قهرمان، اخلاق، دین، جست‌وجوی خوشبختی و کوشش اقتصادی او هستند. رابینسون کروزوئه در روی آن جزیره تنها، می‌کوشد تا تمام نتایج تمدن بشری را در آنجا از نو آغاز کرده و مورد استفاده قرار دهد. خواننده رمان با وصف، و یک بیلابنس روحی و اقتصادی قهرمان داستان آشنا می‌شود. دفو کوشید رمان بورژوازی را با تکیه بر رمان ماجرای اسپانیا و محتوایی جدید، به وجود آورد. قهرمان داستان، دیگر یک دن کیشوت نیست، بلکه فرزند طبقه متوسط است که در جست‌وجوی خوشبختی، ولایت خود را ترک می‌کند. آن زمان در فرانسه و آلمان، موجی از کتاب‌های رابینسون کروزوئه به تقلید از دفو نوشته شد. قهرمان رمان غالباً قهرمان یک فرهنگ جدید بود. در غالب رمان‌های دفو به اقتصاد، سود و زیان و بیلابنس مالی پرداخته می‌شود. برای رابینسون کروزوئه، آینده دیگر سرنوشت نبود، بلکه یک سرمایه شد و نه همچون دن کیشوت و چرخ آسیاب بادی، دیگر نمی‌توانست او را بالا و پایین بیدازد. ویرجینیا وولف در سال ۱۹۳۳ می‌پرسد که چرا سایر آثار دفو، معروف نشدند، گرچه آنها نیز به زیبایی کتاب رابینسون کروزوئه هستند؟ روسو در کتاب امیل می‌گوید که تنها آرزوی هر نوجوانی است که مانند رابینسون کروزوئه، در سادگی و آزادی زندگی کند. این کتاب باید درسی برای بچه‌ها شود تا یاد بگیرند در روی یک جزیره، بدون وسیله، به تهیه مواد زندگی پرداخته و حتی در آنجا به یک رفاه نسبی برسند. صد سال بعد مارکس نوشت که جزیره فوق، مدلی است برای اقتصاد مدرن فردگرایی جامعه بورژوازی که مستقل از خانواده و سنت بوده. قهرمان داستان جزیره را که سمبل جهان است، به مالکیت خود درمی‌آورد و طبیعت را تبدیل به کالایی برای استفاده می‌کند. جویس کوشید در قرن بیست، علاقه‌اهل کتاب را به آثار دفو جلب کند، گرچه او کروزوئه را تیپ خاص استعمار انگلیس دانست. نقد دانشگاهی می‌کوشد با تائید آثار دفو به اهمیت موضوعات دینی، تاریخ اندیشه، تاریخ اقتصاد، انتقاد فرهنگی و موضوعات فمینیستی آنها بپردازد. هم‌عصران دفو به بهانه‌های گوناگون به دشمنی با او پرداختند و دفو را یک روزنامه‌نگار فرصت‌طلب، یک روشنفکر قابل خرید، یک دکاندار سیاسی و یک نویسنده ناپایدار نامیدند که به نرخ روز نان می‌خورد. از جمله دلایل موفقیت آثار دفو در آن زمان باید: رونق باسوادی، افزایش قشر کتابخوان، آغاز کتابخانه‌های سیار، تشنگی خواننده برای رمان رئالیستی، کاهش تحقیر مذهبی ادبیات، تشنگی به معلومات عمومی و علاقه کلیسا به استفاده از رمان آموزشی، دانست. آن زمان رمان سرگرم‌کننده، خصوصاً رمان‌های عشقی _ احساسی، مورد تنفر و لعنت کلیسا بودند، و از زمان سده‌های میانه تا قرن ۱۷، مردم عادی نیازی به کنجکاوی به زندگی اقشار پایین و بالاتر از خود نداشتند، چون ایدئولوژی کلیسایی - سلطنتی، مدعی بود که جا و موضعی را که خدا برای بند

گان تعیین نموده، نباید ترک کنند، ولی با آغاز نطفه های روشنگری، توده ها می خواستند بدانند که در میان اقشار و طبقات دیگر نیز چه می گذرد. دانیل دفو بین سال های ۱۶۶۰ و ۱۷۳۱ در بریتانیای آن زمان زندگی کرد. پدرش غیر از قصابی به شغل شمع سازی نیز مشغول بود. او از خانواده ای متوسط برخاسته بود. در قرون گوناگون، انگلیس سرزمین اقوام و مهاجرانی گوناگون مانند پیک ها، اسکوت ها، کلت ها و رومی ها، ژرمن ها، نورمن ها، هیگنوت های مذهبی فرانسوی، و گروه هایی از حاکمان و تاجران اروپایی شده بود و دانیل دفو در شورش های داخلی امیران و حاکمان آن زمان انگلیس علیه یکدیگر، شرکت کرده و بارها به زندان افتاده بود.